# ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ Τεύχος 80, Φεβρουάριος 2002

ΙΝΕ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ - Α.Δ.Ε.Δ.Υ.


# 11 ΧΡΟΝΙΑ ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ



◆ Έρευνα και τεκμηρίωση στο ΙΝΕ/ΓΣΕΕ ΑΔΕΔΥ: Εργαλείο επιστημονικής υποστήριξης των θέσεων και διεκδικήσεων του συνδικαλιστικού κινήματος ◆ Μελέτη για την αγορά εργασίας στη Μολδαβία ◆ Ειδικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο Ν. Κυκλάδων ◆ Δραστηριότητες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ.

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

ΙΝΕ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ - Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Τεύχος 80, Φεβρουάριος 2002

## ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

**Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 βρέθηκε σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες εξαιτίας των αλλαγών οι οποίες συντελούνταν σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό και την ελληνική οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Έχοντας να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις των οικονομικών, παραγωγικών και τεχνολογικών αλλαγών καθώς επίσης και τις επιπτώσεις σε όλο το φάσμα των εργασιακών σχέσεων, των αμοιβών, της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας αποφάσισε την ίδρυση του ΙΝΕ με στόχο την επιστημονική κατανόηση των αλλαγών και την υποστήριξη των θέσεων και διεκδικήσεων της ΓΣΕΕ στο κοινωνικό και οικονομικό πεδίο. Η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ σε αυτό το τεύχος δημοσιεύει άρθρο σχετικά με την συμβολή του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ στην επιστημονική τεκμηρίωση των θέσεων του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Επιπλέον η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ παρουσιάζει άρθρο σχετικά με τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε για την αγορά εργασίας στη Μολδαβία καθώς επίσης και άρθρο σχετικά με τα ειδικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νομό Κυκλάδων. Τέλος η ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ παρουσιάζει τις δραστηριότητες του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ το τελευταίο διάστημα.**

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ • ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

**ΕΚΔΟΤΗΣ:** Χρήστος Πολυζωγόπουλος • **ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:** ΤΟ Δ.Σ.ΤΟΥ ΙΝΕ, *Πρόεδρος:* Χρήστος Πολυζωγόπουλος, *Αναπληρωτής Πρόεδρος:* Νώντας Λαμπρακάκης, *Αντιπρόεδρος:* Π. Βούτος, Στ. Λαιμός, Γ. Ποντικός, *Γρ. Οικονομικού:* Κ. Πουπάκης, *Διευθύνων Σύμβουλος* Φ. Φατούρος, *Μέλη:* Α. Βλάχος, Π. Γρατσάνης, Χ. Καλύβας, Ν. Τσιούνης, Α. Μητρόπουλος, Γ. Ντάσης, Δ. Παρλαβάντζας, Λ. Τέσκος, •**ΓΡΑΦΕΙΑ:** Εμμ. Μπενάκη 71Α, Αθήνα 106 81, Τηλ: 010 3327710, 010 3327726, Fax: 010 3304452• **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ** www.inegsee.gr.• **ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ:** ΚΑΜΠΥΛΗ, Αντιγόνης 60, Τηλ: 010 5156820, Fax: 010 5156811

# ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: εργαλείο επιστημονικής υποστήριξης των θέσεων και διεκδικήσεων του Συνδικαλιστικού Κινήματος*

*του Σάββα Γ. Ρομπόλη*
*Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου*
*Επιστ. Δ/ντή ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ*

Το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 βρέθηκε σε ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες εξαιτίας των αλλαγών οι οποίες συντελούνταν σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό και την ελληνική οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα. Έχοντας να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις των οικονομικών, παραγωγικών και τεχνολογικών αλλαγών καθώς επίσης και τις επιπτώσεις σε όλο το φάσμα των εργασιακών σχέσεων, των αμοιβών, της απασχόλησης και της κοινωνικής προστασίας αποφάσισε την ίδρυση του ΙΝΕ με στόχο την επιστημονική κατανόηση των αλλαγών και την υποστήριξη των θέσεων και διεκδικήσεων της ΓΣΕΕ στο κοινωνικό και οικονομικό πεδίο.

Τα αντίστοιχα Ινστιτούτα εργασίας στις βόρειες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ιδρύθηκαν σε διαφορετικές συνθήκες την δεκαετία του 1950, αφού στα πλαίσια του μοντέλου της τριμερούς διαπραγμάτευσης για την πορεία εκβιομηχάνισης και ανάπτυξης τα συνδικάτα κλήθηκαν, τόσο να καταθέσουν τεκμηριωμένα τις προτάσεις τους, όσο και να συμμετάσχουν στην διοίκηση των φορέων κοινωνικής πολιτικής.

Στην κατεύθυνση αυτών των προτάσεων και σε συνδυασμό με το ότι οι ασκούμενες πολιτικές λειτουργούν στα πλαίσια του αυτόματου πιλότου των ονομαστικών κριτηρίων σύγκλισης, της σταθεροποίησης της οικονομίας, της απορύθμισης των εργασιακών σχέσεων και της κοινωνικής προστασίας, η αναγκαιότητα διερεύνησης και μελέτης των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας, στο παρόν και στο μέλλον, από ένα επιστημονικά έγκυρο ερευνητικό οργανισμό που αναδεικνύει τα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα του κόσμου της εργασίας είναι πασιφανής.

Έτσι, στο πλαίσιο ενός σταδιακά συρρικνωμένου ερευνητικού περιβάλλοντος για την κοινωνική έρευνα στην Ελλάδα, το ΙΝΕ προσπαθεί να κατανοήσει τους θεμελιώδεις μετασχηματισμούς που συντελούνται στο εσωτερικό του οικονομικού και κοινωνικού σχηματισμού (μετεξέλιξη του τραπεζικού –πιστωτικού συστήματος και της Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, ως των βασικών προσδιοριστικών παραγόντων που επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα όλες τις μεταβλητές λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, σε παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και σε αλλαγή του τρόπου διακυβέρνησης των

* Στο άρθρο αυτό βασίστηκε η εισήγηση που παρουσιάστηκε από τον συγγραφέα στην Ημερίδα που οργάνωσε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο (18/01/2002) το Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και η Εταιρία Κοινωνικής Πολιτικής με θέμα "Κοινωνική Έρευνα στην Ελλάδα".

επιχειρήσεων αντίστοιχα) (La Documentation Frannaise, No 2704-205, 2001, σελ.6 και Α. Ρομπόλη, 2001 σελ 43-44). Παράλληλα, διερευνώντας και κατανοώντας τους συντελούμενους μετασχηματισμούς το ΙΝΕ προσπαθεί να διαμορφώσει επιστημονικά και να εμπνεύσει γνωσιολογικά και διεκδικητικά το συνδικαλιστικό κίνημα με μία εναλλακτική στρατηγική οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, προτείνοντας την αλλαγή των προαναφερόμενων βασικών προσδιοριστικών παραγόντων: της παγκοσμιοποίησης σε διεθνή συνεργασία και συνοχή (αποκατάσταση της διεθνούς οικονομικής και κοινωνικής ισορροπίας με δίκαιη διανομή του εισοδήματος) και της αλλαγής του τρόπου διακυβέρνησης των επιχειρήσεων σε κοινωνική διαπραγμάτευση για την αύξηση της παραγωγικότητας και της ισότιμης ωφέλειας των καρπών της ανάπτυξης μεταξύ των παραγωγικών συντελεστών κεφαλαίου και εργασίας διαμέσου της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας και της πραγματικής σύγκλισης. Ταυτόχρονα, η κατεύθυνση αυτής της ερευνητικής πορείας απομυθοποιεί, στον βαθμό που την αφορά, την αντίληψη της μοναδιαίας σκέψης (pensie unique) που προσπαθεί να εγκαθιδρυθεί ως μοναδική και κυρίαρχη στον κόσμο του επιστημονικού προβληματισμού.

Παράλληλα, μετά την κυκλοφορία του ευρώ, όπου στις χώρες της ευρωζώνης θα αρχίσει η συζήτηση για την διαμόρφωση μιας ενιαίας οικονομικής πολιτικής για την αντιμετώπιση, όπως υποστηρίζεται, κάποιου ασύμμετρου κινδύνου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα εθνικά συνδικάτα αλλά και το ευρωπαϊκό συνδικαλιστικό κίνημα θα πρέπει να διεκδικήσουν την στρατηγική της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας με πραγματική σύγκλιση στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύοντας ως βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα και έμμεσα όλες τις μεταβλητές λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, την διεθνή συνεργασία και την κοινωνική διαπραγμάτευση. Μια τέτοια στρατηγική θα απομακρύνει την ευρωπαϊκή οικονομία από τις περιοριστικές πολιτικές, θα την οδηγήσει στην ανάπτυξη και την αύξηση της απασχόλησης και θα σμικρύνει, την δεκαετή τουλάχιστον με τα σημερινά δεδομένα, περίοδο επίτευξης της πραγματικής σύγκλισης για την ελληνική αλλά και για άλλους οικονομικούς σχηματισμούς.

Στην κατεύθυνση, αυτής της ερευνητικής στρατηγικής το ΙΝΕ αναπτύσσει κυρίως το έργο του στα εξής θεματικά πεδία, προκειμένου και εξειδικευμένα να τεκμηριωθεί ο στρατηγικός του προσανατολισμός.

## Α. Ανάπτυξη και Οικονομική Πολιτική

- Αξιολόγηση της οικονομικής πολιτικής και μίας εναλλακτικής κοινωνικο-οικονομικής στρατηγικής (διαρθρωτική ανταγωνιστικότητα και πραγματική σύγκλιση),
- Εξέταση και πρόβλεψη της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας μετά το 2006,
- Μελέτη των παρενεργειών του ευρώ στην ελληνική οικονομία και κοινωνία,
- Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προηγούμενων αναπτυξιακών νόμων, δίνοντας έτσι μία πνοή σχεδιασμού, ορθολογισμού και κοινωνικο-οικονομικής αποτελεσματικότητας στην στρατηγική και το περιεχόμενο των μελλοντικών αναπτυξιακών νόμων,
- Ανάδειξη του χαρακτήρα των αναγκαίων διαρθρωτικών αλλαγών (βιομηχανική, αγροτική, εκπαιδευτική πολιτική καθώς και πολιτικής εκσυγχρονισμού της Δημόσιας Διοίκησης) στην ελληνική οικονομία,
- Μελέτη και παρακολούθηση των εξελίξεων των κλάδων της ελληνικής βιομηχανίας και οικονομίας,
- Διερεύνηση των μετασχηματισμών που συντελούνται στον αγροτικό τομέα,
- Ανάλυση των οικονομικών και εισοδηματικών ανισοτήτων σε συνθήκες ευρώ,

## Β. Εργασιακές Σχέσεις

- Εξέταση του νέου προτύπου ένταξης της εργασίας στην οικονομία,

## Γ. Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική

- Μελέτη του παρόντος και του μέλλοντος του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και διατύπωση τεκμηριωμένων προτάσεων για την οικονομική του βιωσιμότητα και την κοινωνική του αποτελεσματικότητα,
- Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών απασχόλησης και πρόταση νέων πολιτικών για την καταπολέμηση της ανεργίας,
- Μελέτη των τεχνικών εφαρμογής ενός νέου τρόπου χρηματοδότησης του συστήματος υγείας και αξιολόγηση ex ante της συμβολής του στην χρηματοοικονομική εξυγίανση των νοσοκομειακών μονάδων και των ταμείων υγείας,
- Μελέτη των δημογραφικών μετασχηματισμών που συντελούνται,
- Διερεύνηση των συνθηκών της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού,
- Μελέτη και παρακολούθηση των εξελίξεων της αγοράς εργασίας σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, διατυπώνοντας παράλληλα τις κατάλληλες πολιτικές απασχόλησης,
- Μελέτη των ζητημάτων που σχετίζονται με την απασχόληση των μεταναστών στην Ελλάδα,
- Διερεύνηση και απόδειξη της δυνατότητας της φορολογικής με την ασφαλιστική μεταρρύθμιση,
- Εκτίμηση και πρόβλεψη των όρων και των προϋποθέσεων της πραγματικής σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας, κλπ.

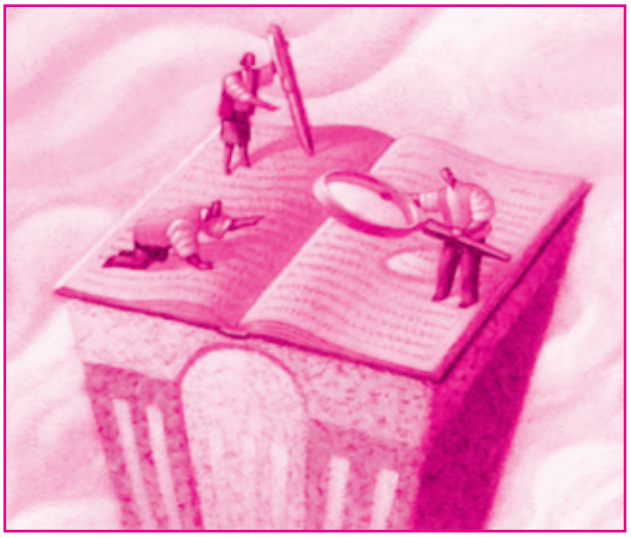

## Δ. Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση

- Διερεύνηση και πρόβλεψη των νέων αναγκών ειδικοτήτων και ανταπόκριση σ' αυτές με υψηλού επιπέδου προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

Στα πλαίσια αυτών των θεματικών πεδίων (Ανάπτυξη και Οικονομική Πολιτική, Εργασιακές Σχέσεις, Απασχόληση και Κοινωνική Πολιτική, Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση, Συνδικαλιστική επιμόρφωση στην Ελλάδα και το εξωτερικό και ανάπτυξη δραστηριοτήτων, μελετητικού και επιμορφωτικού χαρακτήρα, στα Βαλκάνια), η συντελούμενη βασική και εφηρμοσμένη έρευνα που πραγματοποιείται στο ΙΝΕ εκτός του ότι στοχεύει στην τεκμηρίωση των θέσεων και διεκδικήσεων της ΓΣΕΕ και του συνδικαλιστικού κινήματος γενικότερα, επηρεάζει, ως ένα βαθμό, και την διαμόρφωση των αντίστοιχων δημόσιων πολιτικών και παράλληλα συμβάλλει με τις εκδόσεις του στον εμπλουτισμό του επιστημονικού προβληματισμού που αναπτύσσεται στην χώρα μας, αναφορικά με τα ζητήματα της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής.

**Η διαπίστωση αυτή σημαίνει ότι το ΙΝΕ:**

- Δημιουργεί συνθήκες παραγωγής γνώσης με τον εμπλουτισμό της θεωρίας και της μεθοδολογίας.

- Αντιμετωπίζει την κοινωνική έρευνα ως τομέα, μεταξύ των άλλων, υψηλής προτεραιότητας.
- Προσεγγίζει ενιαία και όχι αποσπασματικά τα εξεταζόμενα ζητήματα.
- Ο σχεδιασμός των ερευνών και μελετών του ΙΝΕ απομακρύνεται από τα στοχοθετημένα ερευνητικά προγράμματα και εντάσσεται στις ανάγκες τεκμηρίωσης και διατύπωσης των προτάσεων του συνδικαλιστικού κινήματος.
- Συνδέει την έρευνα με τη διατύπωση στρατηγικών κατευθύνσεων και συγκεκριμένων πολιτικών.
- Δημιουργεί συνθήκες ανάπτυξης δικτύων πληροφόρησης με άλλα ερευνητικά κέντρα και παρατηρητήρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό, απαραίτητα για την έρευνα και την διατύπωση προτάσεων πολιτικής.
- Δημιουργεί τις προϋποθέσεις διάχυσης των ερευνητικών αποτελεσμάτων στο κοινωνικό σύνολο.
- Καταγράφει τις εξελίξεις της οικονομικής και κοινωνικής πραγματικότητας της χώρας μας, συνδέοντας το «οικονομικό» με το «κοινωνικό» στοιχείο της αναπαραγωγής της ελληνικής οικονομίας.

Για την επίτευξη αυτών των συνθηκών και προϋποθέσεων στο ΙΝΕ, είναι αναγκαία στο παρόν και το μέλλον:

- η συντελούμενη έρευνα να είναι συνεχής και συστηματική καθώς και, να επικαιροποιεί τα στατιστικά δεδομένα (π.χ. Αναλογιστική μελέτη για το ΣΚΑ) σε συνδυασμό με τον εμπλουτισμό της υπάρχουσας τράπεζας δεδομένων.
- η ανάπτυξη υποδομών, εννοιολογικών πλαισίων, μεθόδων και τεχνικών που εξασφαλίζουν την επιστημονική ανάλυση και απόδειξη αλλά και την διάχυσή τους προς την περιφερειακή και κλαδική δομή του ΙΝΕ για την μελέτη περιφερειακών και κλαδικών προβλημάτων καθώς και την διατύπωση εναλλακτικών πολιτικών καθώς και σε ινστιτούτα εργασίας άλλων χωρών για την μελέτη κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων.
- η ανάπτυξη επιστημονικών συνεργασιών με ερευνητές, κέντρα ερευνών, ΑΕΙ καθώς και με φορείς περιφερειών, Νομαρχιών, τοπικής αυτοδιοίκησης και δημόσιων οργανισμών.

Υλοποιώντας σε πολύ μεγάλο βαθμό τον προγραμματισμό ερευνών – μελετών του 2001, η επίτευξη των ερευνητικών στόχων του ΙΝΕ το 2002 και ιδιαίτερα αυτών που σχετίζονται με την ανάπτυξη θεωρητικών πλαισίων, μεθόδων και τεχνικών, προϋποθέτει την συνεργασία με ερευνητικά κέντρα και πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας μας και του εξωτερικού, αξιοποιώντας με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο τα συγκριτικά πλεονεκτήματα τεχνογνωσίας και υποδομής τους.

Μια τέτοια όμως συγκροτημένη προοπτική της ερευνητικής στρατηγικής του ΙΝΕ προϋποθέτει κουλτούρα και αντίληψη αντι-υπαλληλοποίησης και αντι-γραφειοκρατικοποίησης. Προϋποθέτει επίσης ερευνητικό ενθουσιασμό, πάθος και έμπνευση του επιστημονικού του δυναμικού, προκειμένου η ερευνητική του δραστηριότητα να διακρίνεται από συλλογικότητα και προσήλωση στην παραγωγή γνώσης, εξοστρακίζοντας έτσι την εξατομίκευση και την απογοήτευση από τους κόλπους του.

Πράγματι, στα ένδεκα χρόνια λειτουργίας του ΙΝΕ, με το πλούσιο έργο που έχει επιδείξει και τις προσπάθειες που καταβάλλει για να αποτελέσει χρήσιμο επιστημονικό εργαλείο του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος, με την έννοια, τόσο της τεκμηρίωσης των διεκδικήσεών του, όσο και της ανάληψης επιθετικών πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της χώρας, αποδεικνύει ότι θα ανταποκριθεί στο υψηλό επίπεδο της ποιότητας των ερευνητικών απαιτήσεων που διαγράφονται στο άμεσο μέλλον.

# Συνοπτική παρουσίαση της μελέτης: "Η Αγορά Εργασίας στη Λευκορωσία"

*του Βασίλη Τακούδη*

Αποπερατώθηκε μια ακόμη μελέτη αγοράς εργασίας των χωρών της Κεντρικής-Ανατολικής Ευρώπης. Πρόκειται για την "Μελέτη Αγοράς Εργασίας Λευκορωσίας". Στην πρωτεύουσα της Λευκορωσίας εκδόθηκε τον περασμένο χρόνο και η περίληψης της μελέτης στην ρωσική γλώσσα. Το πρόγραμμα πραγματοποιήθηκε με την χρηματοδότηση (πρόγραμμα D.A.C.) και την επιστημονική υποστήριξη του ΟΑΕΔ. Υλοποιήθηκε κατά την περίοδο 1999-2000 με την διακρατική επιστημονική συνεργασία του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, του ΟΑΕΔ, της Κρατικής Επιτροπής Απασχόλησης Λευκορωσίας και του Ινστιτούτου Εργασίας Λευκορωσίας.

Η δεκαετία του '90 για την Δημοκρατία της Λευκορωσίας υπήρξε μια πολιτικο-οικονομική μετάβαση με ριζικές διαρθρωτικές διαδικασίες που στόχευσαν στην κατεύθυνση της παλινόρθωσης της στην κοινωνία του καπιταλιστικού ανταγωνισμού. Μπορεί δόκιμα να διαιρεθεί σε τρία στάδια (1991-94, 1994-95, 1996-2000).

Στη πρώτη περίοδο 1991-1994 παρατηρούνται τα πρώτα φαινόμενα πτώσης της συνολικής παραγωγής (κατά 35,4%), με σημαντικό πληθωρισμό και με όλα τα γνώριμα αρχικά επακόλουθα της στην αγορά εργασίας και στην κατάσταση των εργαζομένων , με προεξέχουσα συνέπεια στη απασχόληση (μείωση κατά 14,4%).

Στη δεύτερη περίοδο 1994-1996 χαρακτηρίζεται από μια σταθεροποίηση με ταυτόχρονα οικονομικά και κοινωνικά προγράμματα αντιμετώπισης της κρισιακών φαινομένων στη χώρα.

Στη τρίτη περίοδο 1996-2000 συνοδεύεται από οικονομική ανάπτυξη και περαιτέρω αναδιαρθρώσεις στην αγορά εργασίας της χώρας.

Τα κοινωνικά και πολιτικό-θεσμικά φαινόμενα και των τριών περιόδων παρουσιάζουν πολυσήμαντο ενδιαφέρον τόσο από την άποψη των πολιτικών επιλογών και εφαρμογών, όσο και από την άποψη της επιστημονικής παρακολούθησης και ερμηνείας.

Η οικονομία της Λευκορωσίας σταδιακά εντάσσεται τόσο στις νέες συνθήκες οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών, όσο και στις δυτικοευρωπαϊκές ζώνες με δεδομένα διαρθρωτικά προβλήματα.

Η μείωση της παραγωγής αποτελώντας συνέχεια της πτώσης των αναπτυξιακών ρυθμών στις αρχές του '90, μαζί με τις διακυμάνσεις του πληθωρισμού και τη διόγκωση του ελλείμματος στο εμπορικό ισοζύγιο σαν ποσοστό στο ΑΕΠ και άλλα πολλά και σύνθετα ζητήματα αποτέλεσαν κλονισμό για τους οικονομικούς μηχανισμούς και το γενικότερο βιοτικό επίπεδο, δημιουργώντας ένα πλέγμα συνθηκών, που δεν αποτρέπει την επιδείνωση του βιοτικού επιπέδου διαφόρων ομάδων των εργαζομένων.

Η διεθνοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων, σε συνάρτηση με τους συνοδευτικούς όρους της ανταγωνιστικότητας που επιβάλλονται από τους μηχανισμούς της παγκόσμιας αγοράς επιφέρουν σειρά επιπτώσεων στους εθνικούς οικονομικούς και κοινωνικούς χώρους της Λευκορωσίας.

Στα αποτελέσματα των αλλαγών που συντελούνται συγκαταλέγεται και η εμφάνιση και εξέλιξη της δημιουργούμενης αγοράς εργασίας, σαν ένα από τα σημαίνοντα στοιχεία της νέας πολιτικής και οργανωτικής διάρθρωσης της Λευκορωσίας.

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των κρατικών και κοινωνικών φορέων της Λευκορωσίας , όσο

αφορά τα ζητήματα της παρακολούθησης και ρύθμισης της δημιουργούμενης αγοράς εργασίας εστιάζεται σε μια συγκεκριμένη υποομάδα προβλημάτων, τα οποία ιεραρχούνται από την ίδια την κοινωνική επείγουσα αμεσότητα τους.

Ένας πρώτος συνοπτικός εντοπισμός των παραπάνω προτεραιοτήτων πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια αυτής της μελέτης με ερευνητικό αντικείμενο τα επείγοντα ζητήματα της αγοράς εργασίας της Λευκορωσίας.

Η μελέτη υλοποιήθηκε στα πλαίσια της ακολουθίας των παρακάτω μεθοδολογιών :

- Διαμόρφωση-καταγραφή του θεωρητικού πλαισίου για την έρευνα αγοράς στις ιδιαίτερες "μεταβατικές" συνθήκες της Λευκορωσίας
- Συλλογή, συνθετική αξιολόγηση -αξιοποίηση και ποιοτική ανάλυση της βιβλιογραφίας, πρόσφατων μελετών και ερευνών σχετικών με το αντικείμενο της μελέτης
- Συλλογή και αξιοποίηση στατιστικών δεδομένων των κυβερνητικών, ακαδημαϊκών και κοινωνικών φορέων με χρήση των βασικών στατιστικών μεθόδων
- Τρεις εμπειρικές, καταγραφικές δειγματοληψίες πεδίου σε πληθυσμιακό δείγμα από τους βασικότερους φορείς, με τόπο αναφοράς κυρίως την πρωτεύουσα της
- Ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών του νέου εργασιακού καθεστώτος σε επιλεκτικές κατηγορίες-υποομάδες της αγοράς εργασίας
- On the job υποστήριξη της ερευνητικής δραστηριότητας του ΙΝΕ Λευκορωσίας σε διάφορες φάσεις της μελέτης
- καταγραφή, επεξεργασία και σχολίαση της υπάρχουσας κατάστασης των συστημάτων συλλογής, αναλυτικής επεξεργασίας και διάχυσης της πληροφόρησης στατιστικών
- καταγραφή λοιπών δεδομένων για την αγορά εργασίας της Λευκορωσίας, υπό την οπτική γωνιά της άμεσης μελλοντικής χρήσης των σύγχρονων συστημάτων πληροφορικής

Ο κεντρικός στόχος του ερευνητικού εγχειρήματος του έργου απέβλεπε στο να καταγράψει τις βασικότερες νέες εξελίξεις και τάσεις στην διαμορφωμένη αγορά εργασίας της Λευκορωσίας.

Από την ερευνητική εμπειρία εξάγεται το συμπέρασμα ότι σαν βασικότερες ερευνητικές κατευθύνσεις της μελέτης θεωρήθηκαν οι παρακάτω ενδεικτικοί θεματικοί άξονες της σύγχρονης αγοράς εργασίας στη Λευκορωσία:

1. η συνάρτηση των μακροοικονομικών διαρθρωτικών τάσεων και δημογραφικών εξελίξεων με την αγορά εργασίας.
2. η εκτίμηση της σημαντικότητας των παραγόντων και των κοινωνικών επιδράσεων που επέρχονται από τις οικονομικές αναδιαρθρώσεις στο ανθρώπινο δυναμικό, τέτοιων όπως:
   - σύγχρονες τάσεις διάρθρωσης της απασχόλησης -ανεργίας.
   - νέα ζητήματα στην κοινωνική πολιτική.

Σαν παράγωγοι αλλά επίσης σημαντικοί στόχοι του έργου θεωρούνται:

- η αναζήτηση και η κατάδειξη των βασικών και σταθερών πρωτογενών και δευτερογενών πηγών και δεδομένων για την αγορά εργασίας στη χώρα.
- ο εμπλουτισμός της θεματολογικής έκτασης της αγοράς εργασίας της Λευκορωσίας που θα επακολουθήσει αυτής της μελέτης, με την ανάλυση επιπρόσθετων θεωρητικών και μεθοδολογικών ζητημάτων που αποκτούν τον χαρακτήρα του κοινωνικού επείγοντος.

Ο χαρακτήρας της θεματολογίας κρίθηκε -αναγκαία- περιοριστικός για λόγους συγκέντρωσης της ερευνητικής ύλης σε επείγοντα θέματα θεωρητικής, πολιτικής και κοινωνικής αμεσότητας.

Λόγω των συγκυριακών ελλείψεων που παρουσιάστηκαν στα στατιστικά και στα λοιπά ποιοτικά δεδομένα για την μελέτη της αγορά εργασίας της Λευκορωσίας γίνεται αυτονόητη και η επιλογή των θεμάτων της μελέτης.

Το περιεχόμενο της μελέτης επικεντρώθηκε στην παρακάτω γενική θεματολογία.

Στο 1ο κεφάλαιο εξετάζεται η δυναμική των βασικών μακροοικονομικών μεγεθών στα πλαίσια της μετάβασης της χώρας στην καπιταλιστική οικονομία της αγοράς με συνοπτική αναφορά στις βασικές κυβερνητικές πολιτικές με τους αναπτυξιακούς στόχους τους.

Στο 2ο κεφάλαιο εντοπίζονται οι κύριες δημογραφικές εξελίξεις σε συνάρτηση με τις τρέχουσες οικονομικές διαφοροποιήσεις.

Στο 3ο κεφάλαιο εξετάζεται το κυριότερο ζήτημα της αγοράς εργασίας δηλαδή η ανεργία - απασχόληση, η δομή της αγοράς εργασίας, οι "νέες" μορφές απασχόλησης, όπως αυτή της "υποχρεωτικής ημιαπασχόλησης", η δυναμική των αμοιβών, ο εργάσιμος χρόνος και η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, με γενικότερη εκτίμηση των παραγόντων μεταφοράς των επιπτώσεων από τις οικονομικές αναδιαρθρώσεις στους εργαζόμενους.

Στο 4ο κεφάλαιο σκιαγραφούνται οι ιδιομορφίες του συστήματος ρύθμισης της αγοράς εργασίας της Λευκορωσίας, το νομικό πλαίσιο της ρύθμισης των ανθρώπινων πόρων. Αναλύονται οι βασικοί θεσμοί που συμμετέχουν στην διαμόρφωση των κανονιστικών και ρυθμιστικών αναδιαρθρώσεων της καπιταλιστικής αγοράς εργασίας της χώρας. Παρουσιάζονται οι θέσεις των συνδικάτων για την οικονομική και κοινωνική πολιτική της χώρας.

Στο 5ο κεφάλαιο διερευνούνται οι σύγχρονες τάσεις στην κοινωνική πολιτική με προεξέχον ζήτημα το φαινόμενο της φτώχειας. Αναλύονται, τόσο η δυναμική των εισοδημάτων, όσο και οι διάφορες κατευθύνσεις της κρατικής κοινωνικής πολιτικής στη χώρα.

Σε όλα σχεδόν τα κεφάλαια δίδονται και συγκριτικές συναρτήσεις με τα δεδομένα της ΕΕ, ενώ σχολιάζονται και οι βασικές στάσεις των φορέων για τις προοπτικές της αγοράς εργασίας, σύμφωνα με τα αποτελέσματα ενός σχετικού καταγραφικού ερωτηματολογίου που συμπληρώνει την μελέτη με ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Στο 6ο κεφάλαιο συνοπτικά αξιολογούνται οι υποδομές τεκμηρίωσης των θεμάτων της αγοράς εργασίας της χώρας. Στο κεφάλαιο αυτό εντοπίζονται τα σημαντικότερα προβλήματα των πληροφοριακών συστημάτων για την αγορά εργασίας.

Σε όλα σχεδόν τα κεφάλαια σχολιάζονται και οι βασικές στάσεις των φορέων για τις προοπτικές της αγοράς εργασίας, σύμφωνα με τα αποτελέσματα ενός σχετικού καταγραφικού ερωτηματολογίου που συμπληρώνει την μελέτη με ενδιαφέροντα συμπεράσματα, που περιέχονται στο 7ο κεφάλαιο. Σε αυτό το κεφάλαιο συγκεντρώθηκαν επίσης με συντομία τα σημαντικότερα συμπεράσματα που αφορούν, τόσο την ερευνητική ύλη, όσο και τα άμεσα ζητήματα για εφαρμογές πολιτικών αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων.

Στο Παράρτημα της μελέτης παρατίθεται το καταγραφικό ερωτηματολόγιο με τις κυριότερες επεξεργασίες των απαντήσεων του, καθώς και με τα γενικότερα σχόλια και ερμηνείες.

Η διεπιστημονική φύση της μελέτης, το εύρος που κρίθηκε απαραίτητο να επιτευχθεί, η διακρατική ιδιομορφία στην σύνθεση της επιστημονικής ερευνητικής ομάδας είναι μερικές μόνο από τις ιδιαιτερότητες της, που αντιμετωπίστηκαν, έτσι ώστε να εξασφαλιστεί τόσο η πληρότητα στη σύνθεση της ερευνητικής ομάδας του έργου, ώστε να καλύπτονται τα απαραίτητα γνωστικά αντικείμενα με αντίστοιχους ειδικούς ερευνητές, όσο και η πολυμορφία των θεωρητικών και μεθοδολογικών προσεγγίσεων.

Την επιστημονική ευθύνη και συντονισμό της μελέτης είχαν ο Βαλέρι Ματουσέβιτς (διευθυντής του Ινστιτούτου Εργασίας Λευκορωσίας), ο Σάββας Ρομπόλης (επιστημονικός διευθυντής του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ) και ο Βασίλης Τακούδης (επιστημονικός σύμβουλος του ΙΝΕ).

Η λευκορώσικη ομάδα εποπτεύθηκε από τον Υφυπουργό Εργασίας και Πρόεδρο της

Επιτροπής Απασχόλησης κ. **Ντμίτρι Βανέεφ** από κοινού με τον Διευθυντή του Ινστιτούτου Εργασίας του Υπ. Εργασίας Λευκορωσίας **Βλ.Ι. Ματουσέβιτς**.

Για τον οργανωτικό συντονισμό της μελέτης εργάστηκαν ο Βανέεφ Ντμίτρι, ο Βασίλης Τακούδης και ο υποδιευθυντής του ΙΝΕ Λευκορωσίας Λόκτεφ Β. Γκ.

Στην λευκορώσικη ομάδα εργασίας διαμορφώθηκε ενιαία μεθοδολογική προσέγγιση. Η ερευνητική ομάδα συγκροτήθηκε από επιστήμονες του Ινστιτούτου Εργασίας Λευκορωσίας, της Γενικής Συνομοσπονδίας των Λευκορώσικων Συνδικάτων και του Πανεπιστημίου του Μινσκ.

Στα διάφορα θέματα της μελέτης συνέβαλαν οι παρακάτω:

Το θέμα των μακροοικονομικών εξελίξεων και των επιδράσεων τους στην αγορά εργασίας της Λευκορωσίας το διαπραγματεύτηκαν οι καθηγητές του Πανεπιστημίου του Μινσκ Τκατσιόφ Σ. Π και Τουρ Α.Ν

Τα ζητήματα της απασχόλησης-ανεργίας αποτέλεσαν αντικείμενο της ενασχόλησης του Βανέεφ Ντ. , του Β. Ματουσέβιτς, της Φεσκόβα Τ. Ν. και του Πετκιουκέβιτς (διευθύντρια και επιστημονικό ερευνητή αντίστοιχα του Τμήματος Κοινωνιολογικών Ερευνών και Δειγματοληψιών του ΙΝΕ Λευκορωσίας) με την συνεργία του Γιώργου Μαρούση, ερευνητή του τμήματος Μελετών του ΟΑΕΔ και του Βασίλη Τακούδη.

Τα δημογραφικά ζητήματα επεξεργάστηκε η διευθύντρια του Τμήματος Προγνώσεων του ΙΝΕ Λευκορωσίας Σεφτσένκο Σ. Β.

Τα ζητήματα της κοινωνικής κατάστασης του εργατικού δυναμικού και τα θέματα της θεσμικής διάρθρωσης της αγοράς εργασίας επεξεργάστηκε ο διευθυντής Κοινωνικής έρευνας και τεκμηρίωσης των Συνδικάτων Λευκορωσίας Γκούρσκι Ι.Μ και ο διευθυντής Απασχόλησης-Κοινωνικής Πολιτικής της Επιστημονικής Βιομηχανικής Ενωσης Κίσελ Ε. Τσ.

Τα προβλήματα των φορέων και πηγών πληροφόρησης της αγοράς εργασίας καταγράφτηκαν με την βοήθεια του ΙΝΕ Λευκορωσίας και σχολιάστηκαν από τον Βασίλη Τακούδη.

Στις εργασίες σύνταξης, σχεδιασμού και προώθησης καταγραφικών, δειγματοληπτικών ερωτηματολόγιων με ενδιαφέροντα συμπεράσματα πήραν μέρος ο Βασίλης Τακούδης, η Φεσκόβα Τ. Ν., και ο Βλ. Πετκιουκέβιτς. Οι επεξεργασίες του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκαν από το Τμήμα Κοινωνιολογικών Ερευνών & Δειγματοληψιών του ΙΝΕ Λευκορωσίας. Τα αποτελέσματα σχολιάστηκαν από τον Βασίλη Τακούδη.

Τα έργο της παρακολούθησης της μελέτης πραγματοποιήθηκε από τον ΟΑΕΔ με τον Γ. Μαρούση και την ομάδα αξιολόγησης του ερευνητικού έργου από την αρμόδια Διεύθυνση Μελετών και Οργάνωσης του ΟΑΕΔ.

Η μελέτη αντιμετώπισε και αντικειμενικές δυσκολίες στο τομέα της υποβοηθητικής τεκμηρίωσης της με στοιχεία και δεδομένα της τρέχουσας περιόδου. Ο λίγος χρόνος της περιόδου της μελέτης εμπόδισε με την σειρά του την ευρεία χρησιμοποίηση ειδικών μονογραφιών για τα σημαίνοντα ζητήματα της αγοράς εργασίας της χώρας.

Παρά τις παραπάνω δυσκολίες συλλέχτηκε και ταξινομήθηκε από το Ινστιτούτο Εργασίας Λευκορωσίας ότι βιβλιογραφικό υλικό κρίθηκε χρήσιμο όχι μόνο για τα ερευνητικά όρια αυτής της μελέτης, αλλά και για ευρύτερες και μελλοντικές έρευνες και μελέτες. Ο βιβλιογραφικός αυτός κατάλογος αποτελεί και μια συγκεκριμένη βιβλιογραφική συνεισφορά της μελέτης με κάποια σχετική πληρότητα , όσο αφορά την περίοδο της δεκαετίας του ‘90.



# Ειδικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο Νομό Κυκλάδων*

Η εφαρμογή των περιοριστικών πολιτικών κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οδήγησε σε έξαρση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων καθώς και στην έντονη παρουσία φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού. Η διατήρηση και αναπαραγωγή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στις οικονομικά και κοινωνικά προηγμένες κοινωνίες έρχεται σε αντίθεση με την επιδίωξη της αειφόρου ανάπτυξης των εθνικών κρατών και την αρχή της ισότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη.

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού εμφανίστηκε από τη δεκαετία του 1960, αλλά γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά την τελευταία δεκαετία. Ως όρος, χρησιμοποιείται πολλές φορές για την περιγραφή ετερόκλητων φαινομένων, όπως είναι η σχολική αποτυχία, η αδυναμία άσκησης πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, η απουσία πρόσβασης στις τεχνολογίες πληροφορικής, η ανεργία και η φτώχεια. Κοινό στοιχείο για την ένταξη των προαναφερόμενων καταστάσεων στην έννοια του αποκλεισμού αποτελεί η σχέση τους με τα θεσμοθετημένα κοινωνικά συστήματα. Ο αποκλεισμός αναφέρεται στην απουσία κοινά αναγνωρισμένων και θεσμοθετημένων δικαιωμάτων και ως εκ τούτου επικεντρώνεται στις διαδικασίες μετάβασης από μία κοινωνική κατάσταση σε κάποια άλλη και την ώθηση του ατόμου προς τις παρυφές του συστήματος. Συγκροτείται ως αντίθεση στην ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύστημα και συνιστά ένα πολυδιάστατο κοινωνικό φαινόμενο. Μ' αυτή την έννοια δεν αναφέρεται ούτε ταυτίζεται με τη φτώχεια και τις επιπτώσεις της στο υποκείμενο. Η έννοια της φτώχειας αναφέρεται στην υλική θέση του ατόμου στην οικονομική ιεραρχία και αποδίδει πρωταρχική σημασία στις οικονομικές συνθήκες διαβίωσης, συνιστώντας ένα σύνολο μετρήσιμων οικονομικών δεδομένων. Αντίθετα, ο κοινωνικός αποκλεισμός αναγνωρίζει ένα σύνολο επιδράσεων και παραγόντων (κοινωνικών–οικονομικών-πολιτικών) οι οποίοι επιδρούν πολυσύνθετα στην κοινωνική θέση του ατόμου και τη σχέση του με το θεσμοθετημένο σύστημα. Έτσι η έννοια του αποκλεισμού, υποκατέστησε ως ένα βαθμό την έννοια της φτώχειας σαν εργαλείο ανάλυσης των κοινωνικών ανισοτήτων, καθώς συλλαμβάνει την κοινωνική πραγματικότητα ως ένα πολυδιάστατο πεδίο, όπου δεν είναι μονοσήμαντη η επίδραση οικονομικών αιτίων στην κοινωνική θέση του ατόμου.

Η δομή της παρούσας έρευνας χαρακτηρίζεται από τρία βασικά στάδια: ένα ποσοτικό, ένα ποιοτικό και ένα ποιοτικό με συνεντεύξεις βάθους. Τα τρία αυτά στάδια στηρίζονται στη χρήση και εφαρμογή τριών διαφορετικών αντίστοιχων μεθόδων για να επιτευχθούν οι στόχοι της κάθε φάσης της έρευνας.

* Το παρόν άρθρο παρουσιάζει συνοπτικά τα συμπεράσματα έρευνας του ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ για λογαριασμό του Νομαρχιακού ΚΕΚ του Ν. Κυκλάδων με τίτλο: "Από την κοινωνική ευπάθεια στον κοινωνικό αποκλεισμό: Ειδικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στον Νομό Κυκλάδων". Την ερευνητική ομάδα αποτέλεσαν: Παπαδοπούλου Δέσποινα (Επιστημονική υπεύθυνη), Κώστας Δημουλάς, Μπαμπανέλου Δέσποινα, Τσιώλης Γιώργος.

Το πρώτο μέρος της έρευνας πραγματεύεται την έκταση και την ένταση του φαινομένου με ποσοτικούς όρους. Γι΄ αυτό το σκοπό εφαρμόστηκε η στρωματοποιημένη δειγματοληψία με τυχαίο δείγμα (880 ατόμων) των κατοίκων και αναδείχθηκαν εκείνες οι κοινωνικές ομάδες που παρουσιάζουν μεγαλύτερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού στις Κυκλάδες. Επιπλέον, ανιχνεύθηκαν τα ιδιαίτερα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι του Νομού Κυκλάδων και αποτυπώθηκαν σ' ένα πρώτο επίπεδο οι σχέσεις τους με τις κοινωνικές υπηρεσίες.

Στη συνέχεια εφαρμόστηκε η ποιοτική μέθοδος ώστε να διερευνηθούν σε βάθος οι ιδιαίτερες πλευρές και τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν οι διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού στις Κυκλάδες. Ειδικότερα στο δεύτερο μέρος, επιδιώχθηκε να διαχωριστούν οι περιπτώσεις κοινωνικής ευπάθειας και κοινωνικού αποκλεισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στις διαδικασίες και τους παράγοντες που επιδρούν στην μετάπτωση του ατόμου στον κοινωνικό αποκλεισμό ή τη διατήρησή του σε μία κατάσταση κοινωνικής ευθραυστότητας. Η δεύτερη φάση της έρευνας ταυτίζεται με τη διεξαγωγή διακοσίων (200) ποιοτικών συνεντεύξεων με αντικείμενο τις βιωματικές διαδικασίες ευπάθειας και αποκλεισμού της κάθε ομάδας που επιλέξαμε αυτής καθ'αυτής. Μεθοδολογικά, κατασκευάστηκαν τόσα ερωτηματολόγια και οδηγοί συνέντευξης όσες ήταν οι ομάδες που έπρεπε να ερωτηθούν. Έτσι κατασκευάστηκε μία τυπολογία διαδικασιών οι οποίες αποτυπώνονται σε «στάδια» τυπικής μετάβασης του ατόμου και προϋποθέτουν την εφαρμογή διαφορετικού τύπου παρεμβάσεων ώστε να αποτραπεί ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Στο τρίτο μέρος της έρευνας διερευνήθηκαν οι τρόποι βίωσης του αποκλεισμού από τα ίδια τα υποκείμενα καθώς και οι στρατηγικές που αναπτύσσουν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεών του. Κατόπιν επιδιώχθηκε η προσέγγιση της προβληματικής της κοινωνικής ευπάθειας και του αποκλεισμού μέσα από το πρίσμα των εκπροσώπων των τοπικών φορέων που εμπλέκονται εμμέσως ή αμέσως με πρακτικές κοινωνικής πολιτικής.

Μέσα από μια σειρά συνεντεύξεων/ συζητήσεων (17) με τοπικούς δημόσιους λειτουργούς[1] έγινε προσπάθεια ανασυγκρότησης του λόγου τους, και ειδικότερα του τρόπου με τον οποίο αυτοί κατανοούν τα κοινωνικά προβλήματα, τις ομάδες που πλήττονται από αυτά καθώς και τις δυνατότητες άρθρωσης μέτρων κοινωνικής πολιτικής στο τοπικό επίπεδο. Επιχειρήθηκε, ακόμη, η διερεύνηση των όψεων της κοινωνικής πολιτικής που ασκείται στο νομό Κυκλάδων και η καταγραφή των εκτιμήσεων των υποκειμένων που εμπλέκονται άμεσα σ΄ αυτή, είτε ως οργανωτές και διαμεσολαβητές είτε ως διεκπεραιωτές της. Απώτερος στόχος ήταν ο εντοπισμός δυσλειτουργιών και ελλείψεων, καθώς επίσης δυνατοτήτων και προοπτικών.

## Συνοπτικά αποτελέσματα της έρευνας

Στο πέρας της πρώτης φάσης που αντιστοιχεί στην ποσοτική έρευνα, τα βασικά συμπεράσματα συνοψίζονται στις ακόλουθες διαπιστώσεις που κατά κανόνα αφορούν

[1] Αναζητήσαμε συνομιλητές στο νησί της Σύρου που αποτελεί και το διοικητικό κέντρο του νομού των Κυκλάδων. Πραγματοποιήσαμε 17 συνεντεύξεις ανοικτού τύπου / θεματικά εστιασμένες με εκπροσώπους των παρακάτω φορέων και οργανισμών: της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, των Δήμων Ερμουπόλεως και Ποσειδωνίας, του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), του Εθνικού Οργανισμού Πρόνοιας (ΕΟΠ), του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, του Εργατοϋπαλληλικού Κέντρου Κυκλάδων, της Νομαρχιακής Επιτροπής Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ), του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου, του ΟΚΑΝΑ, των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης (Κ.Ε.Κ.), καθώς και Συνεταιρισμών και Συλλόγων που δραστηριοποιούνται στο Νομό Κυκλάδων.

το σύνολο του πληθυσμού που κατοικούν μόνιμα στις Κυκλάδες:

- Η παρουσία του ανδρικού πληθυσμού στο δείγμα εμφανίζει ελαφριά υπεροχή σε σχέση με το γυναικείο πληθυσμό στις Κυκλάδες.
- Στα νησιά των Κυκλάδων δεν παρατηρείται πρόβλημα δημογραφικής γήρανσης.
- Η πλειοψηφία των κατοίκων που ερωτήθηκαν είναι παντρεμένοι με πολύ μικρό εύρος στατιστικού λάθους, γεγονός που επιβεβαιώνει αυτή την πραγματικότητα για το σύνολο των ενήλικων πληθυσμιακών ομάδων των Κυκλάδων.
- Οι οικογένειες που υπάρχουν στις Κυκλάδες έχουν κατά το ήμισυ περίπου δύο παιδιά. Το δε ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών εμφανίζεται χαμηλό (ποσοστό 2,20%). Επίσης, το υψηλότερο ποσοστό των ατόμων που δεν ανήκουν σε καμία κατηγορία κινδύνου έχει δύο παιδιά (37,16% των ερωτηθέντων).
- Το υψηλότερο ποσοστό των ατόμων που δεν ανήκουν σε καμία κατηγορία κινδύνου έχει παιδιά κάτω των 18 ετών (ποσοστό 44,17%).
- Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (69, 02%) έχει γεννηθεί στον τόπο που διαμένει τη χρονική στιγμή της έρευνας.
- Ως προς το χρόνο παραμονής στην παρούσα οικία, τα αποτελέσματα δείχνουν μία μεγάλη σταθερότητα στην μεγάλη πλειοψηφία του δείγματος. Το 72,85% διαμένει πάνω από 10 χρόνια στην κατοικία που ζει σήμερα.
- Η πλειοψηφία των ερωτώμενων που απάντησαν διέμεναν πριν από την παρούσα κατοικία σ' άλλο νομό της Ελλάδος (ποσοστό 55,51%), αλλά και ένα σημαντικό ποσοστό (38,69%) διέμενε στο ίδιο νησί πριν από τον παρόντα τόπο κατοικίας.
- Ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού (ποσοστό επί του συνόλου των περιπτώσεων 40,70%) δηλώνει ότι αντιμετωπίζει προβλήματα μετακίνησης τα οποία εμφανίζονται ποικίλα και πολυεπίπεδα.
- Το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων του νομού Κυκλάδων, συγκριτικά με την Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου και το σύνολο της χώρας εμφανίζεται χαμηλό. Ειδικότερα η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση



είναι αμελητέας σημασίας. Αν και κάτι τέτοιο δεν οδηγεί άμεσα σε συγκεκριμένα προβλήματα κοινωνικο-οικονομικής ένταξης, εξαιτίας της ραγδαίας τουριστικής ανάπτυξης, μεσο-μακροπρόθεσμα ενδέχεται να προκαλέσει αξιόλογα προβλήματα, καθώς το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο περιορίζει τις δυνατότητες, ανάπτυξης και παροχής αναβαθμισμένων τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Στην κατεύθυνση βελτίωσης των τουριστικών υπηρεσιών, θα μπορούσε να διαδραματίσει ιδιαίτερο ρόλο η ανάπτυξη της ανάλογης τεχνικο-επαγγελματικής Τουριστικής κατάρτισης ή και εναλλακτικών μορφών επιμόρφωσης του ενήλικου πληθυσμού. Οι τελευταίες εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης ενδέχεται να λειτουργήσουν αντισταθμιστικά απέναντι στον κίνδυνο υποβάθμισης του μορφωτικού κεφαλαίου του Νομού Κυκλάδων. Σ' αυτή την κατεύθυνση, είναι αναγκαίο να διερευνηθεί, εκτός των άλλων, και ο γεωγραφικός προσανατολισμός των προγραμμάτων συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς τα ως τώρα διαθέσιμα δεδομένα δείχνουν ότι αυτά συγκεντρώνονται προνομιακά στα μεγαλύτερα και οικονομικά περισσότερο ανεπτυγμένα νησιά (Νάξος, Σαντορίνη, Σύρο, Τήνο, Πάρο) όπου, η οικονομική ανάπτυξη και το διαθέσιμο μορφωτικό κεφάλαιο είναι περισσότερο ανεπτυγμένα.

- Η συμμετοχή του ενήλικου πληθυσμού στα συνολικά επίπεδα του εργατικού δυναμικού των Κυκλάδων είναι ικανοποιητική και ανταποκρίνεται στα μέσα Ευρωπαϊκά επίπεδα. Σ' αυτό το γεγονός σημαντικό ρόλο φαίνεται να διαδραματίζει και ο οικοτεχνικός χαρακτήρας της τουριστικής ανάπτυξης καθώς η παρουσία των νοικοκυρών στο σύνολο του ενήλικου πληθυσμού είναι ιδιαίτερα χαμηλή.

Ωστόσο, διερεύνηση του πραγματολογικού υλικού της έρευνας για την ανεργία, ανέδειξε την παρουσία ακραίων καταστάσεων. Αφενός εντοπίστηκε το φαινόμενο της πολύ μικρής διάρκειας της ανεργίας, κάτι που συνάδει με την επικράτηση της εποχιακής απασχόλησης στον τουρισμό. Ταυτόχρονα, διαπιστώνεται ότι επικρατούν σημαντικά ποσοστά ανέργων ιδιαίτερα μεγάλης διάρκειας (πάνω από δύο χρόνια). Η παρουσία της τελευταίας κατηγορίας ανέργων είναι ιδιαίτερα έντονη στη Σύρο, τη Μήλο και την Πάρο, κάτι που ενδέχεται να σχετίζεται με την εμφάνιση έντονων κοινωνικών ανισοτήτων και τον ενδεχόμενο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων δεν εμφανίζει κανένα πρόβλημα υγείας (ποσοστό 77,05% επί του συνόλου των ερωτώμενων), ενώ ένα αρκετά σημαντικό ποσοστό δηλώνει ότι έχει μέλος στην οικογένεια με πρόβλημα υγείας. (ποσοστό 26,26% των ερωτηθέντων).
- Σχεδόν οι μισοί (το 46,52%) των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι τα εισοδήματά τους είναι μέτρια ως προς την επιβίωσή τους. Κοινωνικά επιδόματα και βοηθήματα δηλώνουν ότι λαμβάνουν μόνο το 7,28% του δείγματος, αλλά η κατανομή είναι εντελώς ανισομερής λόγω της έλλειψης πληροφόρησης και κοινωνικών υπηρεσιών στα μικρά νησιά.
- Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (δηλ. 562 άτομα στα 880) δεν ανήκουν σε καμία από τις ομάδες που διατρέχουν τον κίνδυνο του αποκλεισμού. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί σε ποσοστό 63,86% του συνόλου των ερωτηθέντων. Οι ηλικιωμένοι είναι η πιο πολυπληθής ομάδα κοινωνικής ευπάθειας. Ακολουθούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες και τα άτομα με χρόνιες παθήσεις, οι κάτοικοι ορεινών περιοχών, οι νέοι άνεργοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι ηλικιωμένοι άνεργοι, οι μετανάστες και τελευταίοι εμφανίζονται οι παλιννοστούντες.
- Αυτοί που δεν ανήκουν σε καμία κατηγορία κινδύνου (562 περιπτώσεις στις

880) αποτελούν στη μεγάλη τους πλειοψηφία τους παντρεμένους/ες (ποσοστό 72,42%).

- Το 87,37% αυτών που δεν ανήκουν σε καμία ομάδα κινδύνου δεν αντιμετωπίζουν κανένα πρόβλημα υγείας.
- Η δειγματοληπτική έρευνα έδειξε ότι στις κοινωνικές ομάδες οι οποίες ενδέχεται να βιώνουν τον κίνδυνο του κοινωνικού αποκλεισμού, το μορφωτικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα χαμηλό συγκριτικά με όσους δεν εντάσσονται σε καμία κατηγορία κοινωνικής ευπάθειας. Μοναδική εξαίρεση αποτελούν οι μετανάστες, στους οποίους είναι αξιόλογα τα ποσοστά των αποφοίτων Α.Ε.Ι.
- Οι κοινωνικές ομάδες που εμφανίζουν συμπτώματα κοινωνικής ευπάθειας και ενδέχεται να βρίσκονται σε κατάσταση κοινωνικού αποκλεισμού, αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες πρόσβασης στην απασχόληση. Στη βάση των αποτελεσμάτων της δειγματοληπτικής έρευνας παρουσιάζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας και ταυτόχρονα πολύ χαμηλά επίπεδα απασχόλησης. Οι δυσκολίες συμμετοχής στην απασχόληση είναι περισσότερο έντονες στις μονογονεϊκές οικογένειες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες (ΑΜΕΑ) και τους κατοίκους ορεινών περιοχών. Αντίθετα δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες δυσκολίες πρόσβασης στην απασχόληση στους μετανάστες και τους παλιννοστούντες.

Τέλος, το βασικότερο συμπέρασμα που εξάγουμε απ΄ αυτή τη φάση είναι ότι οι κοινωνικά ευπαθείς ομάδες δεν φαίνονται να αποτελούν σημαντικό μέρος του πληθυσμού των κατοίκων των Κυκλάδων. Ωστόσο στις περιπτώσεις που εμφανίζεται πρόβλημα κοινωνικού αποκλεισμού φαίνεται να είναι έντονο, ιδιαίτερο και σημαντικό.

- Ο συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων ανάλυσης του κοινωνικού αποκλεισμού στις Κυκλάδες, ανέδειξε την πολυπλοκότητα του φαινομένου και αποκάλυψε τις διαφορετικές του πλευρές και επιπτώσεις στο άτομο αλλά και το κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον, ανέδειξε τη διαφορετική φύση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα σε σχέση με τις περισσότερο ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Ένα από τα βασικότερα ευρήματα της συγκεκριμένης έρευνας είναι **ότι μία από τις κύριες αιτίες κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα είναι η απορύθμιση του ιδιωτικού χώρου (π.χ. οικογένεια) σε αντιδιαστολή με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου είναι κυρίαρχη η επίδραση της απορύθμισης του δημόσιου χώρου (π.χ. πολιτικές απασχόλησης).** Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα επιβεβαιώνεται από την έντονη συμμετοχή και παρουσία στον αποκλεισμό των ομάδων των ηλικιωμένων (με συχνότητα 2 στους 3) και των ατόμων με ειδικές ανάγκες (με συχνότητα 1 στους 2) (και όχι άλλων ευπαθών ομάδων όπως π.χ. των ανέργων). Από αυτή την άποψη, μία πολιτική προώθησης ερευνών πεδίου για τον Κοινωνικό Αποκλεισμό είναι αναγκαία για την κατανόηση του φαινομένου και τη συγκεκριμενοποίηση των παρεμβάσεων αντιμετώπισής του σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.
- Τα αποτελέσματα και των τριών φάσεων της έρευνας έδειξαν ότι στις Κυκλάδες συνυπάρχουν πλούτος και φτώχεια, υψηλό επίπεδο διαβίωσης μεσαία, ελάχιστα και μηδενικά εισοδήματα. Αν και το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού δεν είναι γενικευμένο στις Κυκλάδες, όπου αυτό εμφανίζεται είναι έντονο. Οι περιπτώσεις που εντοπίζονται είναι ακραίες και χαρακτηρίζονται από κοινωνική απομόνωση και μειονεξία. Αντίθετα, εντοπίζεται ένα ευρύτερο φάσμα κοινωνικής ευπάθειας που εδώ συμμετέχουν όλες οι κοινωνικές ομάδες της έρευνας. Οι διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού σαφώς διακρίνονται από αυτό που ονομάζουμε «κοινωνική ευπάθεια».

◆ **Ο οικογενειακός και ο ευρύτερος κοινωνικός δεσμός παίζει έναν πολύ καθοριστικό ρόλο στις διαδικασίες αποκλεισμού.** Συνήθως ο ρόλος του είναι αποτρεπτικός και αποθαρρυντικός ως προς την εμπειρία αυτού του βιώματος. Η οικογένεια προστατεύει και βοηθάει δίχως όρια. Κατά συνέπεια η διάρρηξη του οικογενειακού δεσμού ή η επιβάρυνση της ευρύτερης οικογένειας από συσσωρευμένα προβλήματα και κρίσεις καθιστά το ευάλωτο κοινωνικά άτομο εκτεθειμένο. Ωστόσο σε κάποιες ακραίες περιπτώσεις, η οικογένεια έχει παίξει ρόλο διφορούμενο και ίσως να έχει παράγει με τις πρακτικές της ασυνείδητα κάποιες μορφές αποκλεισμού. Τέτοιες περιπτώσεις βρίσκουμε στα άτομα με ειδικές ανάγκες τα οποία ολοκληρωτικά βρίσκονται στην ευθύνη συνήθως των γονέων τους. Εδώ απαιτούνται παρεμβάσεις εξειδικευμένων επαγγελματιών και όχι απλών κοινωνικών λειτουργών.



◆ Άμεση σχέση με την τελευταία παρατήρηση έχει και η επόμενη παρατήρηση. **Υπάρχει διαχωρισμός στην αντίληψη περί ιδιωτικών και δημοσίων κοινωνικών προβλημάτων.** Δηλαδή, τα προβλήματα της φτώχειας, της έλλειψης εργασίας, της προσωπικής αναπηρίας, του διαζυγίου και της έλλειψης οικογένειας, της χρήσης ναρκωτικών θεωρούνται προβλήματα που εντάσσονται στην αυστηρά ιδιωτική σφαίρα και άρα, το κράτος, οι επίσημοι φορείς, αλλά πολλές φορές και η γειτονιά δεν «νομιμοποιούνται» να παρέμβουν. Αντίθετα, υπάρχουν προβλήματα τα οποία θεωρούνται θεσμοθετημένα και καλύπτουν παραδόξως ένα μέρος από τα παραπάνω προβλήματα: τα προβλήματα της ανεργίας, των ατόμων με ειδικές ανάγκες, της εισροής μεταναστών, των ναρκωτικών, των ασφαλιστικών ταμείων, θεωρούνται προβλήματα της πολιτείας και άρα εμπίπτουν στη δημόσια σφαίρα για τα οποία τα κράτος είναι υπεύθυνο και όχι μόνο δικαιούται να παρέμβει αλλά επιπλέον υποχρεούται. Αυτή η διχοτομική αντίληψη για τα κοινωνικά προβλήματα έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργεί «χώρους απαγορευμένους και ανέγγιχτους» για τη δημόσια αντίληψη και «χώρους δημόσιας παρέμβασης». Στην πρώτη κατηγορία, ο μοναδικός ρυθμιστής του χώρου αυτού αποδεικνύεται η οικογένεια, ενώ στη δεύτερη κατηγορία οι δημόσιοι φορείς έχουν αυτόν τον καθαρά ρυθμιστικό ρόλο.

## Οι άνεργοι

◆ Η σχέση των ανέργων με τις κοινωνικές υπηρεσίες και ιδιαίτερα τις υπηρεσίες απασχόλησης, εμφανίζεται υποβαθμισμένη και υποτονική. Κατά κανόνα απουσιάζει η οποιαδήποτε επαφή ή προσδοκία απ' αυτές, ενώ στις περιπτώσεις που υπάρχουν επαφές αυτές περιορίζονται σε τυπικές γραφειοκρατικές σχέσεις

διεκπεραίωσης κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων.

- Με βάση την τυπολογία των ανέργων στις Κυκλάδες, όπως αυτή προέκυψε από το πραγματολογικό υλικό της έρευνας και αναλύθηκε παραπάνω, προκύπτει η ανάγκη ανάπτυξης και αποκέντρωσης των κοινωνικών υπηρεσιών με ταυτόχρονη στόχευση και εξειδίκευση των παρεμβάσεών τους. Σ' αυτή την κατεύθυνση είναι απαραίτητη η συμπληρωματική τους σχέση με τις ευρύτερες αναπτυξιακές προτεραιότητες του Νομού . Ως καθοριστικοί παράγοντες για τη θέση του ατόμου στην αγορά εργασίας, πέρα από τους δομικούς περιορισμούς που επιβάλλει η οικονομική διάρθρωση των Κυκλάδων, αναδείχθηκε το μορφωτικό επίπεδο και η οικογένεια. Συνεπώς, οι οποιεσδήποτε παρεμβάσεις υποστήριξης των ανέργων, είναι αναγκαίο να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη αυτές τις δύο μεταβλητές κατά την εφαρμογή τους και να μην αντιμετωπίζεται ο άνεργος ως αυθύπαρκτη και μεμονωμένη μονάδα, αλλά στο πλαίσιο του πλέγματος των κοινωνικών του σχέσεων και δυνατοτήτων.

## Οι Μετανάστες-Παλιννοστούντες

- Η ανισότιμη σε πολλαπλά επίπεδα ένταξη των ομάδων αυτών στην ελληνική κοινωνία διαμεσολαβείται και ενδυναμώνεται από τον περιορισμό τους σε ένα καθεστώς ημινομιμότητας (κυρίως όσον αφορά τους παλιννοστούντες) ή/και έλλειψης νομιμότητας (κυρίως όσον αφορά τους μετανάστες). Η συντήρηση και αναπαραγωγή των ανισοτήτων που υφίστανται νομιμοποιείται μέσα από το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο το οποίο δεν τους δίνει τη δυνατότητα να ασκήσουν ισότιμα τα κοινωνικά τους δικαιώματα. Στο πλαίσιο αυτό, σημαντική αναδεικνύεται μια ιδιότυπη στρατηγική ένταξης τους στην τοπική κοινωνία και αγορά εργασίας η οποία στηρίζεται στην αναπαραγωγή των ανισότιμων όρων πρόσβασής τους.
- Οι ανισότητες αυτές δυσχεραίνουν σημαντικά την κοινωνική θέση και τη ζωή των υποκειμένων, ωστόσο δεν φαίνεται να οδηγούν εξ' ορισμού σε διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού. Στο βαθμό που λειτουργούν ευρύτερα υποστηρικτικά **κοινωνικά δίκτυα** και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου είναι ισχυρός ο **οικογενειακός δεσμός** και εφόσον τα υποκείμενα οδηγούνται τελικά σε **θέσεις απασχόλησης,** η συμμετοχή τους στην εργασία και η σχετική ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία συνιστά την αναστολή της απόλυτης φτώχειας και της εξαθλίωσής τους, επιτρέποντας τους παράλληλα να αναπτύσσουν εναλλακτικές στρατηγικές σταδιακής βελτίωσης της κατάστασής τους. Σε περιπτώσεις, ωστόσο, που οι προαναφερόμενοι παράγοντες τείνουν να συνδυάζονται αρνητικά, μέλη των ομάδων αυτών μπορούν να οδηγηθούν σε διαδικασίες ισχυρού κοινωνικού αποκλεισμού.
- Η σχέση τους με τις κοινωνικές υπηρεσίες διαμεσολαβείται και αυτή από το νομικό καθεστώς υπό το οποίο τελούν. Ωστόσο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι για την συντριπτική πλειοψηφία είναι εξαιρετικά υποβαθμισμένη έως και ανύπαρκτη. Η παραμονή τους σε καθεστώς ημινομιμότητας ή/ και παρανομίας και η αρνητική συνήθως εμπειρία από την επαφή τους με συγκεκριμένους φορείς ελέγχου της νομιμότητάς τους όπως η αστυνομία λειτουργούν κατεξοχήν αποτρεπτικά στην επαφή τους με υπηρεσίες που παρέχονται στο πλαίσιο των τοπικών κοινωνιών.

## Τα άτομα απομακρυσμένων ορεινών περιοχών.

- Η διαβίωση σε απομακρυσμένες περιοχές δυσχεραίνει τις δυνατότητες πρόσβασης στην κοινωνική ζωή του ελληνικού αστικού



χώρου αναδεικνύοντας ορατές ανισότητες που πλήττουν τους συγκεκριμένους πληθυσμούς. Ιδιαίτερα σημαντικά αναδεικνύονται προβλήματα τα οποία σχετίζονται με ευαίσθητους τομείς της κοινωνικής ζωής όπως για παράδειγμα η υγεία, η εκπαίδευση κ.λπ.

- Η ύπαρξη ισχυρού κοινωνικού δεσμού, στο επίπεδο της οικογένειας ή/ και της κοινότητας, συνιστά ισχυρό υποστηρικτικό και συνεκτικό παράγοντα στην κοινωνική ζωή των τοπικών κοινωνιών. Ωστόσο, στο βαθμό που η σχετική κοινωνική απομόνωση που συνεπάγεται η διαβίωση σε απομακρυσμένες περιοχές συνδυάζεται με συσσώρευση κοινωνικών μειονεκτημάτων (με χαρακτηριστικότερα παραδείγματα την χαλάρωση του κοινωνικού δεσμού, τη γήρανση, τις χρόνιες παθήσεις), τα πληττόμενα υποκείμενα τείνουν να οδηγηθούν σε διαδικασίες έντονου κοινωνικού αποκλεισμού. Σε περιπτώσεις υπέρβασης των υφιστάμενου πλέγματος κοινωνικών αξιών, τόσο η κοινότητα όσο και η οικογένεια μπορούν να παίξουν αντίστροφο ρόλο ενισχύοντας την κοινωνική απομόνωση των ατόμων και σε τελική ανάλυση επιταχύνοντας τις ευρύτερες διαδικασίες κοινωνικού τους αποκλεισμού.



- Παράλληλα, η κοινωνική πολιτική κατανοείται από την πλειοψηφία των εκπροσώπων των τοπικών φορέων ως μία αρμοδιότητα της κεντρικής κρατικής εξουσίας. Ως εκ τούτου το Κράτος αποτελεί τον αποδέκτη των αιτημάτων για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων (ανεργία, ύπαρξη μεταναστών, ναρκωτικά). Σε ότι αφορά τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες (ΑΜΕΑ, ηλικιωμένοι, άποροι) τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν εκλαμβάνονται ως κατά κύριο λόγο ανήκοντα στην ιδιωτική σφαίρα και ως εκ τούτου για την επίλυσή τους θεωρούνται επιφορτισμένες η οικογένεια καθώς και ιδιωτικές πρωτοβουλίες που εκκινούν από την προσωπική αγαθή προδιάθεση των φορέων τους.
- Μέσα από τις συνεντεύξεις των εκπροσώπων των φορέων καταγράφεται ένα σύνολο δράσεων που απευθύνονται σε ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες οι οποίες σταδιακά πολλαπλασιάζονται σε τοπικό επίπεδο. Διαφαίνεται, ωστόσο, ότι πρόκειται για ενέργειες στηριζόμενες στην προσωπική πρωτοβουλία και ενεργοποίηση, οι οποίες έχουν έναν αποσπασματικό χαρακτήρα, αναδεικνύοντας την έλλειψη συστηματικών και ολοκληρωμένων παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής στο νομό των Κυκλάδων. Η έλλειψη αυτή εκδηλώνεται ως αδυναμία ανάληψης πρωτοβουλιών για τη χάραξη και υλοποίηση κοινών πολυδιάστατων δράσεων που να ανταποκρίνονται στις τοπι-

κές και περιφερειακές ανάγκες. Στην κατεύθυνση αυτή, αναδεικνύεται και η αδυναμία συστηματικής αξιοποίησης τόσο δυνατοτήτων που προσφέρονται μέσα σε ήδη οργανωμένες δομές άσκησης κοινωνικής πολιτικής (π.χ. επιδοτούμενα προγράμματα ενίσχυσης απασχόλησης κ.λπ.), όσο και πλεονεκτημάτων που μπορούν πιθανώς να προκύψουν από την ανάληψη δράσης σε τοπικό επίπεδο (π.χ. κινητοποίηση τοπικής κοινωνίας, αξιοποίηση υπαρχόντων ευεργετημάτων κ.λπ.).

**Ο λόγος των εκπροσώπων** των φορέων καταδεικνύει την αδυναμία σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής τόσο σε ζητήματα ανάπτυξης, απασχόλησης, ανεργίας όσο και, ιδιαίτερα, στο πολυδιάστατο πρόβλημα της υποστήριξης κοινωνικά ευπαθών ομάδων. Η αδυναμία αυτή φαίνεται να οφείλεται σε ένα συνδυασμό ευρύτερων προβλημάτων του ελληνικού κράτους και της ελληνικής κοινωνίας με χαρακτηριστικά τα οποία συνδέονται με το ιδιαίτερο

Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε ως γενικές παρατηρήσεις που αφορούν τις διαστάσεις και τα τυπικά χαρακτηριστικά των διαδικασιών του κοινωνικού αποκλεισμού τα εξής:

- Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί μια πολυδιάστατη διαδικασία που συνίσταται στη συσσώρευση διαφορετικών επιβαρύνσεων και στην ταυτόχρονη αδυναμία των τυπικών και άτυπων μορφών αλληλεγγύης να λειτουργήσουν αποτελεσματικά. Η ύπαρξη χαρακτηριστικών που καθιστούν τα άτομα κοινωνικά ευάλωτα (χαρακτηριστικά ευπάθειας) δε μετασχηματίζεται αναγκαστικά σε κοινωνικό αποκλεισμό. Οι στρατηγικές των δρώντων υποκειμένων ή η αποτελεσματική λειτουργία των κοινωνικών δεσμών μπορούν να αναστείλουν αυτήν την εξέλιξη.
- Η οικονομική ένδεια (φτώχια, αδυναμία κάλυψη των βασικών αναγκών, διαγωγή του βίου κάτω από τα όρια ενός ανεκτού βιοτικού επιπέδου) αποτελεί μια κεντρική διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού, όχι όμως και τη μοναδική πτυχή του. Η περιθωριοποίηση από εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής, η αδυναμία ένταξης στην αγορά εργασίας, η στέρηση θεμελιακών δικαιωμάτων είναι όψεις που στην αλληλοδιαπλοκή τους συνιστούν τον κοινωνικό αποκλεισμό.
- Υποστηρικτικό ρόλο προς τα αδύναμα κοινωνικά μέλη της διαδραματίζει και η κοινότητα, ιδιαίτερα σε ολιγομελείς και κλειστές κοινωνίες. Η συνδρομή της κοινότητας συχνά όμως συνοδεύεται από άδηλες μορφές κοινωνικού ελέγχου και έρχεται να επικυρώσει μια άτυπη κατηγοριοποίηση των κοινωνικά ασθενών μελών, που τα στιγματίζει κοινωνικά.
- Τα απειλούμενα από τον κοινωνικό αποκλεισμό άτομα δεν αποτελούν απαθή και αδρανή υποκείμενα. Οργανώνουν πολυσχιδείς στρατηγικές δράσης με σκοπό την αντιμετώπιση τόσο των υλικών όσο και των κοινωνικών και ηθικών πτυχών του κοινωνικού αποκλεισμού. Η ανάληψη άτυπων μορφών εργασίας, αλλά και η κινητοποίηση ποικιλώνυμων κοινωνικών δικτύων αποτελούν τις σημαντικότερες “επιβιωτικές τεχνικές”.
- Η σχέση των ευπαθών κοινωνικά υποκειμένων προς τις κοινωνικές υπηρεσίες επικαθορίζεται από τη γραφειοκρατική και διεκπεραιωτική λογική που διαπερνά τις τελευταίες· από τη δυσλειτουργία των δίαυλων επικοινωνίας και ενημέρωσης· από τη λειτουργία πελατειακών δικτύων που λειτουργούν διαμεσολαβητικά. Εμπεδωμένη εμφανίζεται η πεποίθηση των “δικαιούχων” πως οι κοινωνικές υπηρεσίες αδυνατούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην επίλυση των προβλημάτων τους. Ως εκ τούτου προσανατολίζουν τις αξιώσεις τους κατά κανόνα στη λήψη οικονομικής ενίσχυσης (επιδομάτων).

# Δραστηριότητες ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ

➤ **18 Ιανουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Σ. Ρομπόλης, Καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και Επιστημονικός Διευθυντής του ΙΝΕ) σε ημερίδα που διοργάνωσε το τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, σε συνεργασία με την Επιστημονική Εταιρία Κοινωνικής Πολιτικής με θέμα “Η κοινωνική έρευνα στην Ελλάδα: Διαπιστώσεις, προβλήματα προοπτικές” και αντικείμενο εισήγησης, “Έρευνα και τεκμηρίωση στο ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ: εργαλείο επιστημονικής υποστήριξης των θέσεων του συνδικαλιστικού κινήματος”.

➤ **22 Ιανουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Βασίλης Τακούδης) σε σεμινάριο συνδικαλιστικής επιμόρφωσης που διοργάνωσε το Εργατικό Κέντρο Καβάλας με θέμα “Μεταναστευτικές Ροές στη Βαλκανική”.

➤ **23 Ιανουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Γιώργος Κολλιάς) σε σεμινάριο συνδικαλιστικής επιμόρφωσης που διοργάνωσε το Εργατικό Κέντρο Καβάλας με θέμα “Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας και εργατικά ατυχήματα”.

➤ **24 Ιανουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Δημήτρης Κατσορίδας)σε σεμινάριο συνδικαλιστικής επιμόρφωσης που διοργάνωσε το Εργατικό Κέντρο Καβάλας με θέμα “Δομή και οργάνωση του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος”.

➤ **24-25 Ιανουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Παπαβασιλείου Χρ., Μπέτσιου Νατάσα) στο συνέδριο που οργάνωσε η EUREXCETER (Association europeenne de l’ Excellence Territoriale) στη Λίλ της Γαλλίας, με εισηγήσεις σε θέματα: "Ενεργητικές Πολιτικές για την Απασχόληση στην Ελλάδα. Η περίπτωση της ολοκληρωμένης παρέμβασης" και "Δίκτυο για την υποστήριξη και τη συμβουλευτική άνεργων νέων" αντίστοιχα.

➤ **27 Ιανουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Γ. Ρωμανιάς) σε ημερίδα που διοργάνωσε το Εργατικό Κέντρο Φαρσάλων, με θέμα εισήγησης “ Η κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

➤ **10-11 Φεβρουαρίου 2002.** Το ΙΝΕ-ΓΣΕΕ/ΑΔΕΔΥ συμμετείχε (Γ. Ρωμανιάς) στο συνέδριο που οργανώθηκε από την CGIL (Γενική Συνομοσπονδία Εργαζομένων Ιταλίας) στη Σαρδηνία με θέμα "Οι ασφαλιστικές μεταρρυθμίσεις στην Ευρώπη".



**ΙΝΕ/ΓΣΕΕ - ΑΔΕΔΥ**
Ιουλιανού 24, Τ.Κ. 104 34